

TATAY SÁNDOR

Puskák és galambok

Regény

fapadoskonyv.hu

2011

VALAKI HIÁNYZIK

– Csuka Gyuri, szedd a sátorfádat, és költözz ide az első padba – mondta Kapusa tanár úr, és rámutatott az ablak mellett levő üresen maradt helyre.

Ezekre a szavakra néma csend lett, amit pedig elébb nem tudott megteremteni Kapusa tanár úr, hiába kopogtatta szokása szerint a katedrát. A nyári vakációról túl sok szilajtságot hoztunk magunkkal a frissen megszelt tanterembe. Most hallani lehetett a hófehér fal mentén szálldosó egyetlen légy zümmögését.

Csuka Gyuri felállt, de mintha a földbe gyökerezett volna a lába. Mozdulatlan tátotta száját a csodálkozástól. Valamennyien átéreztük kétségbeeső helyzetét. Az elmúlt tanévben, mely 1918–19-re esett, harminchetén voltunk az I/B-ben. Minden padban ketten ültünk, csak Csuka Gyurinak jutott egymagának a középső sor utolsó padja. Erre pedig rendkívül nagy szüksége volt, mert így a könyvei mellett helye volt a horgászsinórjának, a gombostűkből és acéldrótból készült különböző nagyságú horgoknak, időnként a csaléteknek is, bár ez nem sok helyet foglalt el, mert egyetlen konzerves dobozban tartotta az áztatott kukoricát és a kukacokat. No de a horog készítéséhez szükség volt egy laposfogóra is. Ez a fogó Opál Berci tulajdonát képezte, Berci viszont csak azzal a feltétellel bocsátotta Gyurka rendelkezésére, ha ő azért ott tarthatja a rozsdás lakatjait, a drótkarikára felfűzött különféle nagyságú kulcsait és álkulcsait, mert neki meg a lakatosság volt a szenvedélye.

A múlt tanévben egyszer már úgy volt, hogy Csuka Gyurinak ott kell hagynia kiváltságos helyét. Az pedig a következőképpen történt.

Gyuri barátunk a 12 órás tízpercben kiszökött az iskola kapuján, és a Miknai tímárék udvarára vágatott. Ott a tímárlegények ebédidőben mindig futballoztak, és mivel Gyuri testvérébátyja is Miknaiéknál dolgozott, bejárása volt ide. úgy esett, hogy ezen a napon a kisinas, aki a kaput szokta védeni, éppen iskolán volt. Gyuri hát beállt a helyére. Természetesen nem volt a tímárlegényeknek valódi futball-labdájuk. Kecskeszőrből készítettek egy jókora gombócot, azzal játszottak. Reggel történetesen hatalmas zápor volt, és Miknaiék udvarán pocsolózában állt még a víz. A kecskeszőr labda teleszívta magát, meghempergett a sárban, valójában gyerekfej nagyságú sárcsomó lett belőle. Ezzel a golyóbissal aztán a legerősebb tímárlegény a tizenegyes tájékaról kapura lőtt, és úgy gyomron találta a mi Gyurkánkat, hogy nyomban elterült a földön.

Alig tudták magához téríteni. A földrajzóra nem bírt visszavánszorongni, de még haza sem a maga lábán jutott, a bátyja a hátán cipelte. A könyveit meg Opál Berci vitte el magával.

A könyveit igen, de a csaléteknek összegyűjtött kukacok és apró halak ott maradtak. Gyurka három napig nem jött iskolába, és a harmadik napon Kapusa tanár úr, aki egyébként osztályfőnökünk is volt, igencsak kezdett szaglászni a katedrán. Majd pedig felállt, és megindult a pad-sorok között az orra után. Kapusa tanár úrnak tekintélyes orra volt, és részleteiben is, egészében is ügyesen tudta mozgatni. Mi mindig csak az orrát figyeltük, mert annak a mozgásáról meg tudtuk állapítani, amint belépett az osztályba, hogy milyen hangulatban van. Másképp játszott az orra, ha jókedve volt, másképp, ha haragudott, és megint másképp, ha valami szomorúság érte. Azazhogy ilyenkor majdnem mozdulatlan lógatta az orrát. A bánata pedig leginkább onnan adódott, hogy előző nap hiába futtatta végig kosztos diákjait a város valamennyi trafikján, sehoh sem kapott kék lantos Szimfónia cigarettát. Ebben az időben nehéz dolgot volt jobbfajta cigarettához jutni.

Nyilván nemcsak Mátyás királyéhoz hasonló tekintélyes orra, hanem jó szaglása is volt Kapusa tanár úrnak, mert nyílegyenesen tartott Csuka Gyuri üresen hagyott padjához. Ott lehajolt, és kiemelte a fiókból a konzerves dobozt, melyben oszlásnak indultak a csaléteknek gyűjtött halak és kukacok.

– Hát itt meg micsoda disznóól van?!

Mivel én éppen ott ültem az utolsó előtti padban, engem ugrasztott fel.

– Simeon! Fogd ezt a disznóságot, és vidd ki a szemetesládába, de szaladj, a lábad se érje a földet!

Ugrottam, és szaladtam is a dobozzal, ahogy csak tudtam, messze eltartva magamtól, mert meg kell vallani, nem valami kellemes virágillat áradt belőle.

Nem lehettem tanúja annak, mit szedett elő még azután a fiókból Kapusa tanár úr, de ezt nem is bántam, mert afelől meg biztos lehettem, hogy ha egyszer engem küldött ki, akkor nincs szándékában feleltetni ezen a latinórán.

Az okos ember nem siet vissza, ha egyszer olyan szerencséje akad, hogy kiküldik a latinóráról. Mire megint beoldalogtam csendes ajtónyitással és lábujjhegyen, már ketten ott álltak könyvvel a kezükben a katedra mellett, és nyögve olvasták a nehéz szöveget.

A csalétek-ügy folytatása csak másnap következett. Kapusa tanár úr, alighogy beírta az osztálykönyvbe a beírandókat, leemelte orráról a csipetős szemüvegét, majd egyik mutatóujjával Csuka Gyurit vette célba, a másikkal pedig Boda Ferkót, aki az első padsorban az ablak mellett ült, tehát azon a helyen, amelyet legkönnyebben szemmel lehetett tartani.

– Ti ketten cseréljétek helyet – mondta.

Gyurinak elmeséltük pontosan, mi történt a távollétében a csalétekkel, és számított is rá, hogy az ügyet nem ússza meg szárazon. Ez a szigorú parancs mégis úgy érte, mint a derült égből lecsapott villám. Olyan keserves zokogásba kezdett, de olyanba, hogy valamennyiünk szíve megessett rajta. De még Kapusa tanár úré is. Mert jó szíve volt a mi osztály-

főnökünknek. Láttuk rajta, mint küszködik magában, míg Gyurka keservesen zokogott. Ha visszavonja határozottan kimondott parancsát, a tanári tekintélyén eshetik csorba. Egy ideig tanácstalanul nézett ránk, és mindnyájunk szeméből a könnyörgést olvashatta ki, hogy hagyja a helyén szegény Csuka Gyurkát, úgyszólván elég volt most neki az a kemény szőrlabda a gyomorszáján, hiszen még mindig olyan sápadt, csak hálni jár bele a lélek. Aztán aki ilyen keservesen tud sírni, annak életbe vágó oka van rá, hogy a külön padba kívánkozzék. Ha szenvedélye a horgászás, hát szenvedélye, utóvégre a diák is csak ember. Ezt olvashatta a szemünkből Kapusa tanár úr, és végül is a jó szívére hallgatott.

Mondom, ez még elsős korunkban történt.

Most, a második tanév kezdetén azonban már nem tehetett mást Kapusa tanár úr, mint hogy odaülteti Csuka Gyurit az első padba, mert végre is nem maradhat foghíjas az osztály.

– De tanár úr, kérem, hiszen az Boda Feri helye – bökte ki végre Gyuri nagy kétségbeesésében.

Kapusa tanár úr nem nézett ránk. Mintha megint az osztálykönyvvel akadt volna dolga.

– Csak volt – mondta olyan halkán, mintha magában beszélne. – Boda Feri nem jár többé gimnáziumba. A legjobb tanulók egyike volt, és nem járhat tovább.

Vártuk, hogy bővebb magyarázatot kapunk, de osztályfőnökünk csak ennyit mondott még maga elé halkán:

– Így hozták a körülmények. – Aztán megint felemelte a fejét, és hangosan folytatta: – Azért mondom, haszontalanok, adjatok hálát az istennek, hogy itt ülhetek, és becsüljétek meg magatokat. Gondolom, ti nem örültök neki, hogy a vakáció után megint itt kell gubbasztanotok a latinórán, de milyen boldog lenne Boda Feri, ha köztetek lehetne. Azt se felejtsetek el, hogy kicsi lett az országunk, nem lesz szükség többé annyi tanult emberre, mint eddig, örüljétek hát a szerencséteknek, hogy az iskola kapuin belül vagytok, és igyekezzetek, mert nagy lesz ám a rostálás a következő években... Na, egy-kettő, Csuka! Szedd a sátorfádat!

Csuka Gyurinak hát mit volt mit tennie, lehajolt, és tétova mozdulatokkal szedte elő az újonnan bekötött könyveit, a tolltartóját.

Nemhogy hangosan zokogott volna, mint akkor, amikor a csalétek miatt akarták büntetésből előreültetni, de egy könnye sem hullott. Csak szedelőzködött férfias, nagy szomorúsággal, mint aki egyik méltatlan áldozata a nemzeti tragédiának. Erről a nemzeti tragédiáról beszélt az igazgató úr a megnyitóünnepségen. Alig is beszélt másról.

Míg Gyurka költözködött, Kapusa tanár úr bal kezére könyökölt, és szótlán nézett az ablak felé. Mi legtöbben követtük a tekintetét. Hiszen igaza volt abban, hogy a vakáció utáni első napon szűk volt nekünk a tanterem. A mi gimnáziumunk magas dombra épült. Magasabbra a régi vár tornyánál. Alattunk sziklás part volt, aztán a nagy tó. Az ablakaink a tóra néztek. A tavon túl láttuk az alsóváros ódon házait, amelyek ilyenkor szeptemberben még elrejtöztek a terebélyes fák árnyékában. Csak egy-egy színes háztető tűnt elő lombjaikból, s fölénk emelkedett a barátok temploma, a kiskastély s a vár megcsonkult tornya.

A gőzmalom nagy, fehér fala, amely azért épült, hogy pusztulásra ítélje a város sok öreg vízimalmát, és a mozdulatlanra vált, zöld mohával belepert óriási malomkerekek nekünk szolgáljanak félelmes, izgalmas játékszerül. Az alsóváros határain túl futott a vasúti sín. Megszámlálhattuk az osztályból, hány vonat füstölög végig rajta reggeltől délig. Azon túl, ha nem volt párák az idő, jól látszottak a megművelt földtáblák. Domboldalakon a szőlők rendjei, aztán erdők. Az ég kéklő hegyek csúcsával találkozott, ahol lezárult a látóhatár. Ha a hazát emlegették, mi kinéztünk az ablakon, és azt mondtuk magunkban: ez a haza!... A hazát pedig sokat emlegették a tanáraink, és mindig nagy szomorúsággal. Különösen Kapusa tanár úr. Azt sem tudjuk, van-e még hazánk – ezt is mondta egyszer –, és ha van, mekkora a mienk belőle. Elvesztettük a háborút, és a győztesek azt teszik velünk, amit akarnak.

Míg Gyurka költözködött a hóna alá gyömösölt holmijával, azon gondolkodtam, miért is keverte bele ebbe a dologba Kapusa tanár úr a haza sorsát. De ezt akkor még nem érthettem meg.

LYUKASÓRA

Papok tartották fenn a mi iskolánkat, de a tanárok fele civil volt. Kapusa tanár úr sem hordott reverendát, sem láncon függő keresztet, csak a bal arcán volt egy kereszt alakú forradás: kardvágás vagy gránátszilánk nyoma... A diákok legnagyobb részét katolikusok voltak. A II/B-ben csak öten tartoztunk más felekezethez. Volt ennek egy jelentős hátránya: az, hogy sohasem ministrálhattunk a reggeli misén. Pedig aki hetes volt ebben az oltári szolgálatban, az tizenöt perccel később mehetett az első órára, és e negyedórában a tanárok rendszerint már kiválasztották a felelőket. Viszont egy sokkal jelentősebb előnnyel járt, azzal, hogy hetenként két lyukas óránk volt. Míg a többiek hittanórán ültek, mi szabadok voltunk. Az iskolai törvény úgy írta elő, hogy ezek alatt a lyukas órák alatt nem hagyhatjuk el az udvart. Ezt minden év elején felolvasta Kapusa tanár úr a többi szabály között, de szerencsére a betartásával nem sokat törődtek.

Ebben az évben úgy esett, hogy a második óra már hittan volt. Sőt olyan szerencsénk akadt, hogy kettős lyukas óránk lett, mert a hittan után meg torna következett volna, de a nyáron golyót operáltak ki a tornatanár vállpercecéből, s még nem épült fel egészen. Persze mi is jártunk hittanra, ki egyik, ki másik templom környékére, a vallása szerint, rendszeren szombat délután vagy éppen vasárnap. De a két lyukas óránk, az megvolt. És aki valaha is diák volt, tudja, milyen varázsa van a lyukas órának. Kívülről hallgatni a zsongás-bongást, ami az iskolaépületből kiszűrődik, nyögdecselve felelő diákokat, könyvek, füzetlapok suhogását,

kréta kopogását a fekete táblán, a tanárok visszhangos magyarázatait. Néha hangos felkiáltásukat.

És érezni, hogy mi szabadok vagyunk! Vagy kiosonni az udvarból, és ismerkedni a város délelőtt jenek hangulatával, amely ritkán mutatja arcát a diáknak.

Nem akartuk azzal kezdeni, hogy mindjárt az első alkalommal megloggunk. Viszont az is benne volt a felolvasott szabályzatban, hogy zajongásunkkal nem zavarhatjuk a tanítás nyugalalmát. Mi hatan odahúzódtunk hát az udvar legtávolabb eső sarkába, ott lekuporodtunk a palánk tövébe, és sütkéreztünk a szeptemberi napsugaraknál.

Vagyis rosszul mondom, hiszen csak öten voltunk már. Hiányzott közülünk Feri, Boda Feri...

Ezen a helyen mi rendszerint bölcselkedni szoktunk. Ezt a bölcselkedést Mátis Zoli találta ki, mert ilyen volt ő, hogy minden dolognak a végére akart járni. És mindig éppen olyan dolognak akart a végére járni, aminek egyszerűen nem lehet a végét lelteni. Például, hogy a cserebogár volt-e előbb, és abból lett csimasz, vagy csimasz volt előbb, és úgy keletkezett a cserebogár. Aztán hogy miért fekete a légypiszok a falon, és miért fehér a fekete táblán. Most, hogy itt ültünk a szeptemberi napon, amely úgy elmerült a nagy kélttségben, hogy kicsit hunyorgatva bele is tudtunk nézni, Zoli nagy dologban törte a fejét.

– No, mit gondoltok, mi van a napon túl? – kérdezte kissé oldalvást pillogva a tüzes golyóra, mint a libák szokták.

– Hát mi volna? Csillagok – felelte Csuka Gyuri a legtermészetesebb hangon.

– És a csillagokon túl?

Gyuri összeráncolta a homlokát, láthatóan mélyen elgondolkodott, de tekintetét nem a napra, hanem a földre szegezte. Ő különben is megszokta, hogy az eget a tó vizének tükreben szemlélje, míg hórihorgas botját tartogatva zsákmányra vár. Vállat vont. Helyette Opál Berci felelt:

– A csillagokon túl a Tejút van.

– Na és azon túl?